

Bijlage bij pagina geschiedenis Diaconessenhuis Breda

Inleiding

Na de Franse tijd verkeerde Europa in grote armoede. Industrialisatie gaf weliswaar een toename van de welvaart, maar ook van ongelijkheid, m.a.w. lagere sociale groepen in de samenleving profiteerden niet of nauwelijks. Als reactie op de Verlichting en de Franse tijd ontstond een brede beweging gericht op herstel van de oude orde, maar ook op aanpak van de vrijzinnigheid: 'herkerstening' van de natie. Deze beweging (het Réveil) pakte ook maatschappelijke problemen aan door betonen van '*Christelijke barmhartigheid voor armen en zieken en slaven*'.

Kerken speelden in armen- en ziekenzorg een belangrijke rol. Armenzorg werd tot in de 20e eeuw eerder gezien als een taak voor de kerken dan voor de burgerlijke overheid.

Ontstaan van Diaconessenbeweging

Het ontstaan van de Diaconessenbeweging moet gezien worden in bovengenoemd kader. Ds. Fliedner (1800-1864) werd als 22jarige predikant geraakt door de armoede die hij zag in zijn Lutherse gemeente in Kaiserswerth. Om zich nader te oriënteren hoe men elders deze problemen aanpakte, maakte hij een studie- en geldinzamelingsreis o.a. door Engeland en Nederland. Hij werd getroffen door de wijze waarop Doopsgezinde Diaconessen in Amsterdam actief waren op medisch sociaal gebied. Terug in Kaiserswerth organiseerde hij het vrouwelijk diaconaat en stichtte een gemeenschap van Diaconessen, die vanuit een Moederhuis vooral actief waren op het gebied van ziekenverpleging (eerste Diaconessenhuis in 1836), maar ook zorgden voor opvang van daklozen en een steunfonds voor werkelozen.

Deze beweging verspreidde zich over Europa: op het hoogtepunt begin 20e eeuw waren er 286 Diaconessenhuizen in de wereld, voornamelijk in Duitsland, maar ook in Pittsburgh en Istanbul. In Nederland werd in 1844 in Utrecht het eerste Diaconessenhuis met ook een kinderkuis geopend. Meerdere steden volgden, zeven gingen Breda vóór. De aanvankelijke brede taakopvatting (ook armen- en kindercuis) werd beperkt tot voornamelijk ziekenverpleging.

Opriciting van Diaconessenhuis te Breda

Breda was eind 19^e eeuw een kleine stad met 24.000 inwoners, waarvan circa 4.000 protestants waren. Ginneken en Princenhage waren zelfstandige gemeenten en hadden ieder een eigen gesticht voor zieken. Breda had al een RK-Gasthuis aan de Haagdijk, een Stedelijk Ziekenhuis en een militair hospitaal op het terrein van de KMA. De gemiddelde levensverwachting lag rond 50 jaar en de kindercuissterfte (0-1 jaar) lag boven de 20%.

Ds. Berkelbach van der Sprenkel startte in 1889 als Nederlands Hervormd predikant in Breda en realiseerde samen met KNO-arts Gori al in 1890 de opriciting van een Diaconessenhuis(je) in een verbouwd particulierhuis (Middellaan 10), met twee verpleegkundigen, gedetacheerd vanuit het Haagse Diaconessenhuis. Volgens een gedenkboek uit 1950 was volgens Ds. Berkelbach '*in de eerste plaats ... het Diaconessenhuis nodig voor het geestelijk leven bij de nadering des doods*, in de tweede plaats waren '*Protestanten aan hun eigen eer verplichtniet langer gebruik te maken van Rooms katholieke -liefdewerk*.

Opvallend is dat *de Vereeniging tot opriciting en instandhouding van een Diaconessenhuis, gevestigd te Breda*' eerst in 1892 formeel als rechtspersoon werd opgericht. Angst dat het Haagse Diaconessenhuis hierin een reden zou kunnen zien om de samenwerking te beëindigen, speelde hierbij een rol.

De oprichting van een Diaconessenhuis te Breda paste in een landelijke trend, maar leek in Breda ook zeker samen te hangen met de verzuilde samenleving, c.q. competitie met de katholieken. Een medisch drijfveer is niet aanwijsbaar.

Het huis aan de Middellaan was al bij de start veel te klein. Verhuizing naar een ruimer pand, Nieuwe Huizen B434 met wel ruimte voor 10 bedden en een operatiekamer gaf even soelaas, maar pas met nieuwbouw in 1902 aan de Wilhelminasingel met 40 bedden begon het Huis een serieus Ziekenhuis te worden. Ook toen bleven er grote problemen, zowel op financieel gebied als wat betreft personeelsbezetting, o.a. de invulling van de functie van besturend zuster. Het verzorgingsgebied/ de adherente bevolking was eigenlijk te gering. Het Bredaase Diaconessenhuis was o.a. te klein om zelfstandig zusters op te leiden en bleef hiervoor afhankelijk van Diaconessenhuizen elders in het land.

In 1915 ging het ziekenhuis bijna failliet. Te hulp geschoten Diaconessenhuizen waren bereid verder steun te verlenen op voorwaarde dat Diaconessenhuis te Breda zou reorganiseren. Ds. Berkelbach, die tot vele jaren na zijn vertrek uit Breda een belangrijke stem hield in bijna alle besluiten, trad uiteindelijk in 1916 terug onder druk van de voorwaarden voor de reddingsoperatie. Het Huis werd daarnaast ook verplicht om kostendekkende verpleeggelden te hanteren.

Voor de basale medische zorg was het ziekenhuis afhankelijk van huisartsen. Slechts een enkele medisch specialist was verbonden aan het ziekenhuis. Te noemen valt Cartier van Dissel, chirurg-vrouwenarts, werkzaam in alle ziekenhuizen in W-Brabant.

Diaconessenhuis aan de Wilhelminasingel te Breda.

In 1926 was er een hooglopende discussie of de Bijbelse grondslag van het Huis in de dagelijkse gang van zaken wel voldoende tot zijn recht kwam. Eerst via bemiddeling door de Conferentie van Diaconessenhuizen werd een oplossing gevonden. In het algemeen legde men het accent niet op de

leer, maar op de ethische kant. Een katholiek dienstmeisje of een gereformeerde Diacones ging velen echter veel te ver. Patiënten van alle gezindten werden daarentegen wel toegelaten.

In 1940 wees het bestuur een roep om geneesheer-directeur aan te stellen nog af en sprak de voorkeur uit voor een extra predikant. Eerst in 1950 wordt een(parttime) geneesheer-directeur aangesteld. Tot 1967 is een predikant lid van het directieteam. Eerst in 1976 kreeg geneesheer-directeur een fulltime aanstelling.

Nieuwbouw aan de Langendijk

Tijdens de 2^e wereldoorlog werd al gestart met plannen voor een nieuw te bouwen ziekenhuis en geld ingezameld. Voor de verdere financiering werden leningen aangegaan bij de gemeente Breda en omliggende gemeenten. De nieuwbouw met 200 bedden werd in 1959 opgeleverd. Daarna volgde aansluitend de bouw van verpleeghuis Aeneas op hetzelfde terrein. In de loop der jaren vonden steeds nieuwe uitbreidingen plaats met o.a. klasse afdeling, revalidatieafdeling en een psychiatrische afdeling (PAAZ).

Diaconessenhuis bij oplevering 1959

Door de groei en de eisen van financiers werden hogere eisen gesteld aan het bestuur. Stapsgewijs werden bevoegdheden overgedragen van het Verenigingsbestuur naar de directie.

Verdere uitbreiding van de medisch specialistische behandelingsmogelijkheden vroeg steeds vaker om samenwerking. In de praktijk kwam dit neer op aanstelling van nieuwe specialisten in samenwerking met het St. Laurensziekenhuis, voor bijvoorbeeld voor de cardiologie en urologie. Uiteindelijk werd duidelijk dat schaalvergroting via een fusie met het St. Laurensziekenhuis noodzakelijk was.

Het bestuur van de vereniging bleef een beslissende rol spelen, maar in 1984 bij de fusie van het Diaconessenhuis met het St. Laurensziekenhuis werd het Raad van toezichtmodel ingevoerd. Op dat moment ging het Diaconessenhuis op in ziekenhuis de Baronie kwam de rol van de Vereniging in het

bestuur van het ziekenhuis ten einde. De doelstelling van de Vereniging 'het oprichten en in stand houden van een Diaconessenhuis' was niet meer van toepassing.

Toch werd niet besloten tot opheffing, maar ging de Vereniging door in eerste instantie als toezichthouder op het fusieproces en het beheer van een legaat dat tijdens de fusie ontvangen werd. Eerst in 1999 veranderde de Vereniging haar naam en doelstelling in Vereniging tot Steun aan Protestants Christelijke Instellingen (SPCI), met vermelding dat de steun ook de diaconessen zou betreffen die in het Diaconessenhuis te Breda alsmede verpleeghuis Aeneas hadden gewerkt.

Inmiddels zijn ook de nieuwe doelstellingen en naam van de Vereniging achterhaald door de ontwikkelingen in de zorg, die hebben geleid tot grote seculiere zorginstellingen: Ziekenhuis de Baronie is per 1-1-2001 opgegaan in het Amphia ziekenhuis en Aeneas is onderdeel geworden van Thebe.

In 2017-2018 zijn verdere stappen gezet in de noodzakelijke heroriëntatie van de Vereniging. Om de band met het verleden meer zichtbaar te maken, is de naam gewijzigd in '*Vereniging Voormalig Diaconessenhuis Breda*'. Ook in het omschrijven van de doelstelling is gezocht naar aansluiting bij Diaconessen: De vereniging beschrijft als haar opdracht '*de christelijke, met name diaconale idealen van de oorspronkelijke diaconessenbeweging te vertalen naar de behoeften van de huidige samenleving*'.